

Nun freut euch lieben Christen gmein

Den svenska receptionen av Luthers psalm

INGER SELANDER

Den tyska psalmen

»Nun freut euch lieben Christen gmein» hör till Martin Luthers allra äldsta sånger, spridda på flygblad under år 1523. I psalmen möter ett stycke reformatorisk förkunnelse som vittnar om en mycket stark upplevelse av Guds oförskyllda nåd och av rättfärdiggörelsen genom tron. Den tiostrofiga psalmen är hållen i en enkelt berättande folklig balladstil med åskådligt bildspråk och inslag av repliker från olika rolltagare på liknande sätt som retorikens regler för predikan för det enkla folket föreskrev, sermo humilis. Appellerande till känslorna, utnyttjande av retorikens kategori affectus, var viktigt för att folket skulle ta till sig budskapet. Likaså måste förkunnelsen vara förankrad i den talandes personliga erfarenhet. Luther stod i denna tradition.¹ Att reformationen, i varje fall i Tyskland, snarare sjöngs än predikades in i människornas hjärtan är omvittnat.²

Psalmen inleds med en uppmaning av psalmjaget till de kära kristna att glädja sig över Guds underbara gärning. (Texten återges längre fram.) Psalmjaget har hela tiden ordet, är det logiska subjektet psalmen igenom, och återberättar i dramatiskt presens vad han/hon erfarit. Frälsningshistorien aktualiseras och närvarandegörs genom att först psalmjaget vittnar om sin eländiga belägenhet i fångenskap under satan och synden (v. 2–3)

1 B. Stolt, *Luther själv. Hjärtats och glädjens teolog*. Skellefteå 2004, s. 128. Stolt talar om Luthers predikan, men jag ser tydliga paralleller till hans psalmer, speciellt »Nun freut euch». Hon stöder sig på E. Auerbach, *Literatursprache und Publikum in der lateinische Spätantike und im Mittelalter*. Bern 1958, kap 1, speciellt s. 43–49. Se även A. Arvastson, »Humanismen och Luthers begynnande psalmdiktning. Kring tillkomsten av 'Nun freut euch, lieben Christen g'mein' och 'Ein neues Lied wir heben an'», *Svensk Teologisk Kvartalskrift*. Årg. 61 (1985), s. 76 f.

2 *Geistliches Wunderhorn. Grosse deutsche Kirchenlieder*. Herausgegeben, vorgestellt und erläutert von H. Becker m. fl. München 2001, s. 114.

därefter framträder Gud på scenen och ger sonen i uppdrag att frälsa människorna (v. 4–5), sedan nämner psalmjaget inkarnationen (v. 6) och i de avslutande verserna 7–10 talar sonen till psalmjaget och uppmanar honom/henne att utbreda Guds rike. Frälsningsverket utförs som för en enda människas skull, det berättande psalmjagets, som blir prototyp för mänskligheten. Dåtid och samtid smälter samman. Med ett drastiskt bildspråk skildras Kristi kamp och seger över fördärvmakterna. Det bibliska underlaget är framför allt Romarbrevet kap. 7 och 8, men anknytning sker till flera andra bibelställen.³

Med en melodi som numera anses vara av Luther själv har psalmen först uppträtt på ett enbladstryck från 1523.⁴ Denna melodi, rörlig och rytmiskt livlig, är numera den använda i Tyskland och Sverige. Den tycks skriven till psalmens första strof och svarar mot uppmaningen »mit Lust und Liebe singen», men den understryker hela psalmens dramatik. Härtill medverkar upptakterna med åttondelar och den djärva, originella vändningen i början av melodin med tre kvartssprång efter varandra. Melodin har i inledningen viss likhet med en världslig kärleksvisa, »Ich gleich sie einem Rosenstock» (respektive »So weiss ich eins, das mich erfreut»). Man har därför ansett att Luther har haft visan som förlaga, men enligt Markus Jenny håller inte detta antagande för en vetenskaplig prövning.⁵ I den av Babst i Leipzig utgivna sångboken 1545 har psalmen försetts med två melodier, säkerligen av Luther själv. På första plats står en neutral, meditativ melodi som först blev spridd med Klugs sångbok, tryckt i Wittenberg 1533. Den visar likhet med den medeltida kärleksvisan »Wach auf, meus Herzens ein Schöne».⁶

3 J. Lyster menar att legenden om den himmelska rådslagningen, som Luther naturligtvis har varit förtrogen med, har varit en av psalmens inspirationskällor. Därav följer bland annat kompositionen med repliker. J. Lyster, »Den himmelske rådslagning. Davids salme 85 og Bernhards legende om Guds fire døtre i salmedigtningen.» *Hymnologi. Nordisk tidskrift*. 35 årg. nr 4 (2006), s. 177 ff.

4 *Geistliches Wunderhorn*, s. 113 f.

5 M. Jenny, *Luthers geistliche Lieder und Kirchengesänge. Vollständige Neu-edition in Ergänzung zu Band 35 der Weimarer Ausgabe*, Köln 1985 s. 56. Jfr *Geistliches Wunderhorn*, s. 113. En tredje melodi är förenad med psalmtextern i erfurtenchiriderna 1524. Det är en melodi från en känd påskprocessionssång. Jenny, s. 57, *Geistliches Wunderhorn*, s. 114.

6 *Geistliches Wunderhorn*, s. 113 f. Jenny förhåller sig mycket reserverad till den påstådda likheten. Jenny, s 58 f.

Såväl i Tyskland som i Sverige har sedan under flera århundraden båda melodierna använts till psalmen.

Luther 1523/24

[1.] Nun freudt euch, lie - ben Chri - sten - gmayn
 Das wir ge - trost und all in ain
 Vnd last uns frö - lich sprin - gen,
 Mit lust und lie - be syn - gen,
 Was Gott an uns ge - wen-det hat Und sey - ne süs - se
 wun - der that. Gar theür hat ers er - wor - ben.

Wittenberg 1533

[1.] Nu freut euch lie - ben Chri - sten gmein und
 Das wir ge - trost und all jnn ein mit
 laßt uns frö - lich sprin - gen, Was Gott an uns ge - wen-det hat
 lust und lie - be sin - gen,
 und sei - ne süs - se wun - derthat. Gar(theür hat ers er - wor - ben.

Den första svenska översättningen

1. Nun freudt euch lieben Christen gmayn⁷ 1. Hwar man må nw wel glädia

Vnd last uns frölich springen,
Das wir getrost und all in ain
Mit lust und liebe syngen,
Was Gott an uns gewendet hat

sich
här är stor frögd på ferde
ty gud är oss nw nådelig
som wore döden werde
han haffuer allom sagdt thet til

7 Den tyska texten återges efter Jenny, s. 157 ff. Prosaöversättningen nedan följer i stort sett Esbjörn Belfrages i *Revision av 1937 års psalmbok. Information. Arbetsmaterial*. Läge 1977, utgiven av 1969 års psalmskommitté 1977, s. 10 f.

1. Nu gläd er, käre kristne, tillsammans, / och låt oss dansa av glädje, / så att vi frimodigt och alla gemensamt / sjunger med lust och välbehag / om vad Gud kostat på oss / och om hans ljuvliga, underbara gärning / som har stått honom dyrt.

2. Jag var fången under Satan, / förlorad var jag i döden, / min synd plågade mig natt och dag, / den som jag var född i: / jag sjönk också allt djupare ner i den, / det fanns inget gott i mitt liv, / synden hade besatt mig.

3. Mina goda gärningar hade inget värde, / de var fördärvade, / den fria viljan hatade Guds dom, / den var död för det goda, / ångesten drev mig till förtvivlan, / så att inget annat än döden fanns kvar för mig, / jag måste sjunka till helvetet.

4. Då ömkade sig Gud i evigheten / över mitt gränslösa elände, / han tänkte på sin barmhärtighet, / han ville skaffa mig hjälp. / Han vände sitt Fadershjärta mot mig, / det var sannerligen allvar för honom, / han offrade det bästa han hade.

5. Han sade till sin käre Son: / »Tiden är inne att förbarma sig, / far dit, mitt hjärtas dyrbara krona / och bli den fattiges frälsning / och hjälp honom ur syndens nöd / dräp för honom den bittra döden / och låt honom leva med dig.»

6. Sonen var lydig mot Fadern, / han kom till mig på jorden / genom en ren och späd jungfru; / han skulle bli min broder. / Han höll sin makt mycket hemlig, / han gick i min ringa gestalt, / han ville fånga djävulen.

7. Han sade: »Håll dig till mig, / det skall nu gå lyckligt (alt. väl) för dig; / jag ger mig själv helt för dig, / så vill jag kämpa för dig, / ty jag är din och du är min, / och där jag är, där skall du vara. / Fienden skall inte skilja oss åt.

8. Han (= fienden) kommer att utgjuta mitt blod / och ta mitt liv, / allt detta lider jag för ditt bästa, / håll fast vid detta med stark tro. / Döden uppslukar mitt liv, / min oskuld bär din synd, / så har du blivit salig.

9. Till himlen till min Fader / far jag från detta livet; / där vill jag vara din mästare, / vill ge dig Anden, / som skall trösta dig i bedrövelse, / och lära dig att känna mig väl / och leda dig i sanningen.

10. Det som jag har gjort och lärt / det skall du göra och lära, / så att Guds rike blir utbrett / till hans pris och ära; / och akta dig för människornas stadgar, / av dessa förstörs den ädla skatten. / Det säger jag dig till avsked (alt. detta är mitt testamente till dig).

Und seyne süsse wunder that,
Gar theür hat ers erworben.

at han barmhertig wara wil
hwad står oss nw til trengia.

2. Dem Teüffel ich gefangen lag,
Im todt was ich verloren,
Mein sünd mich quellet nacht und tag,
Darinn ich was geboren.
Ich fiel auch ymer tieffer drein,
Es war kein guts am leben mein,
Die sünd hatt mich besessen.
3. Mein gute werk die golten nicht;
Es was mit jn verdorben,
Der frey will hasset gots gericht;
Er was zum gut gestorben.
Die angst mich zu verzweyfel'n trayb,
Das nichts denn sterben bey mir blayb
Zur hellen must ich sincken.
4. Da jamert gott in ewigkait
Mein ellend über massen.
Er dacht an sein Barmhertzigkait,
Er wolt mir helffen lassen.
Er wandt zu mit das vatter hertz,
Es was bey jm fürwar kain schertz
Er liess seyn bestes kosten.
5. Er sprach zu seyнем lieben son:
»Die zeyt ist hye zurbarmen,
Far hyn, meyns hertzen werde kron,
Und sey das hayl dem armen,
Und hilff jm auss der sünden nodt.
Erwürg vor jn den bitter'n todt,
Und lass jn mit dir leben.»
6. Der son dem vatter ghorsam ward:
Er kam zu mir auff erden
Von ainer Junckfrau rayn und zart.
Er solt mein bruder werden.
Gar haymlich für't er sein gewalt:
Er gieng in meiner armen gestalt,
Den Teüffel wolt er fahen.
2. Jach vunder dieflen fongen lågh
kunde mich ey sielffuer hielpa
mijn synd mich qwalde natt och dagh
och wille mich nider stielpa
mijn sorg mich til för'tuiflan dreeff
ty synd och döden for mich bleeff
heluetit stod mich öpet.
3. Gud aff sinne barmhertigheet
sijn ögon til mich wende
han gaat ey lijdh'a mijn vselheet
hielp wille han mich senda
än doch iach war aff synder full
war han mich for en fader hull
och lät sich om mich wårda.
4. Han sade til sin eenda son
nw är tijd til forbarma
faar nidh vti thet synda land
och löös the fongar arma
vtaff theres synd och stora nödh
och frels them aff then ewiga dödh
och lät them med tich liffua.
5. Sonnen sin fader lydig war
och kom til mich på iorden
aff ene jungfru reen och clar
och är min broder worden
sin kerlech wille han mich betee
han togh ifrå mich heluetis wee
thet iach war plictig lijdh'a.

7. Er sprach zu mir: »Halt dich an mich,
Es soll dir yetzt gelingen.
Ich geb mich selber gantz für dich,
Da will ich für dich ringen,
Denn ich bin dein und du bist mein,
Und wa ich bleyb, da soltu seyn,
Uns soll det feynd nicht schayden.
8. Vergiessen wirt er mir mein blutt,
Dazu mein leben rauben.
Das leyd ich alles dir zu gutt,
Das halt mit festem glauben.
Den todt verschlingt das leben mein,
Mein unschuld tregt die sünde dein,
Da bistu sälig worden.
9. Gen hymel zu dem vatter mein
Far ich vom diesem leben.
Da will ich seyn der mayster dein.
Den gayst will ich dir geben,
Der dich jm trübnuß trösten soll
Und lernen mich erkennen wol
Und in der warhayt laytten.
10. Was ich gethon hab und gelert,
Das soltu thun und leeren,
Damit das reyck Gots werd gemert,
Zu lob und seynen eeren.
Und hüt dich vor der menschen satz,
Davon verdürbt der Edle schatz,
Das lass ich dir zu letze.»
6. Han lät vtgiuta sitt dyra blod
och wille sitt lijff ey spara
han leed mich thet til syndaboote
ty må iach trygger wara
han är mitt hoffuud och höffuutzman
vti hans dödh mijn synd förswan
ther är iach salig worden.
7. Han foor ock vp til fadren igen
ifrå thenna werldzens lijffue
ther wil han wara min mester alleen
och mich sin anda giffua
then j mijn nödh scal trösta mich
och lära mich at kenna sich
och mich j sanning ledha.
8. Tes wari prijs j ewigheet
och loff förutan enda
fadrens stora barmhertigheet
som oss then nådhen sende
och niederslogh j Christi dödh
heluetit synd och dödzens nödh
hoo kan mich nw förderffua?

En svensk tolkning som troligen utförts av Olavus Petri ingår i den första i sin helhet bevarade svenska psalmboken, *Swenske songer eller wisor*, 1536.⁸ Översättningen förhåller sig fritt till förlagan och saknar mycket av

⁸ Den svenska psalmtexten ovan är återgiven efter Olavus Petri, *Samlade skrifter* under redaktion av B. Hesselman. Uppsala 1914–17. Del II, s. 548–549.

dess dramatik, konkretion och känslsamhet. Den speglar ett annat temperament och har förvandlats till en läropsalm med mer av återberättande och mindre av direkta repliker. Luthers tio strofer har dragits samman till åtta. De tre första stroferna har smälts ner till två. Luthers starka uttryck i den första strofen, att sjunga, jubla och dansa av glädje och kärlek över Guds barmhärtighet, är ner-tonade. Men Olavus Petri har dock fångat det väsentliga i tilltalet, evangeliet gäller alla och envar. Berättarjaget i psalmen är allmänt; var och en måste göra sin egen erfarenhet. Avvisandet av de goda gärningarnas frälsningsväg (v. 3) liksom uttalandet om den fria viljan, som hatar Guds dom, typiska drag i Luthers förkunnelse, har utelämnats. På samma sätt har Olavus Petri behandlat detta tema i andra Luthertexter.⁹ Luthers häntydning i den fjärde strofen på Guds eviga frälsningsplan har ingen motsvarighet i den svenska texten. »[V]ater hertz» har översatts med det blekare »fader huld», som mer ger associationer till nåd än till kärlek. På samma sätt är orden för kärlek eliminerade i Luthers v. 5; »lieben son» blir »ende son» och det medeltida uttrycket »meyns herzten werde kron» (»mitt hjärtas dyrbara krona»), som är en vanlig fras i världslig medeltida kärlekslyrik,¹⁰ utelämnar Olavus Petri. Luthers v. 6 och 7 har dragits samman till en vers (5). Sonens lydnad ledde till människans frälsning och inbrottet av en ny tid (tysk v. 6). Den tyska v. 6 respektive den svenska v. 5 är på så vis en nyckelvers.

Inkarnationen med jungfrufödelsen återges av Olavus Petri, men fortsättningen av versen har fått en annan utformning. Luthers tanke om att Kristi ankomst i mänsklig gestalt hade syftet att hemlighålla hans makt för att han lättare skulle kunna fånga satan har Olavus Petri inte tagit upp.¹¹ I stället talar han om att Kristus visar sin kärlek och befriar från helvetet. De innerliga uttrycken för kärlek och gemenskap som läggs i Kristi mun i Luthers v. 7 har gått förlorade i den svenska översättningen. Kärleksförklaringen »Ich geb mich selber gantz für dich [...] ich byn dein und du bist

Angående attribueringen se S. Ingebrand, *Swenske songer 1536. Vår första bevarade evangeliska psalmbok*. Acta universitatis upsaliensis 7. Uppsala 1998, s. 127 f.

9 Ingebrand, s. 127.

10 W. I. Sauer-Geppert, *Sprache und Frömmigkeit im deutschen Kirchenlied*. Kassel 1984, s. 131.

11 R. Bring, *Dualismen hos Luther*. Lund 1929, s. 133.

mein» återklingar av Höga Visans brudmystik, men är också en gammal förlovningsformel.¹² Detta motsvaras i den svenska texten blott av den bleka, konventionella frasen »sin kärlek ville han mig bete». Luthers v. 7 har av många betraktats som psalmens kärnpunkt; här framhålls effekten av försoningsverket, det saliga bytet.¹³

Hos Luther är stroferna 7–10 lagda i Kristi mun, han är det talande jaget, som vänder sig med tröst och förmaning till själen. Olavus Petri däremot återberättar i tredje person och avslutar med uppmaning till lovsång. Den till 1 Kor. 15 anknutna bilden i v. 8 av döden som uppslukar Kristus, »Den tod verschlingt das leben meyn», saknar motsvarighet i den svenska texten.¹⁴ Innehållet i v. 9 som återklingar av Jesu avskedsord om Anden som tröstare och hjälpare (Joh 16) har däremot tagits tillvara i den svenska översättningen. Den tyska texten avslutas med anknytning till missionsbefallningen om utbredande av Guds rike. Strofen mynnar ut i en varning för människors stadgar, som kan förstöra den ädla skatten (evangeliet), dvs. ännu en gång avvisas gärningarnas frälsningsväg. Denna v. 10 har inte översatts av Olavus Petri. Hans sista strof (8) är en tilldiktning i form av lovprisning av faderns barmhärtighet som i Kristi död besegrat synden och döden och strofen ansluter till de sista verserna i Romarbrevet kap. 8. Den avslutande retoriska frågan »Hoo kan mich nw förderffua?» som anknyter till Rom. 8: 31 ff (»Är Gud för oss, ho kan vara emot oss?» etc.) korresponderar med v. 1:7, »Hwad står oss nw til trengia». I övrigt är Olavus Petris översättning mycket enkel estetiskt sett. Lovsångsmomentet, som är så starkt i Luthertextens första strof men är försvagat i Olavus Petris inledningsstrof, kommer här till förnyat uttryck, och strofen ger en sammanfattning av det viktigaste innehållet i psalmen: Kristi försoningsverk.

¹² Arvastson hänvisar till äldre Lutherforskare som menar att »ich bin dein und du bist mein» är en trolovningsformel som Luther hänvisar till i en predikan. Arvastson, s. 77.

¹³ *Handbuch zum evangelisches Kirchengesangbuch*. Liederkunde. Band 3:2. Teil Lied 176 – 394. Herausgegeben von J. Stalman & J. Heinrich. Göttingen 1990, s. 170.

¹⁴ Jag har valt att tolka »verschlingen» bildligt som »uppsluka». Samma verb används i 1 Kor 15:55 i den tyska bibelöversättningen, »Den Tod ist verschlungen in den Sieg.» (»Döden är uppslukad och segern är vunnen.») Hänvisning lämnas till denna bibelvers i *Handbuch zum evangelisches Kirchengesangbuch*. Band 1:2 *Die biblischen Quellen der Lieder*. Von R. Köhler. Göttingen 1965, s. 370.

I Jørgen Kjærgaards artikel, som ingår i denna volym, har jag funnit att den svenska avslutningsstrofen i nästan ordagrann motsvarighet förekommer som en tillagd slutstrof till psalmen i den första danska rikspsalmboken *Den danske psalmbog*, redigerad och utgiven 1569 av stiftsprosten i Köpenhamn Hans Thomissøn. Jens Lyster håller för troligt att en annan översättare än Thomissøn har använt sig av *Den svenska psalmboken* 1567 för sex av de anonyma nya psalmerna i Thomissøns psalmbok.¹⁵ Lyster nämner inte avslutningsstrofen till »Nu fryder eder alle Christene Mend», men jag antar att denna strof härstammar från samma källa.

Olavus Petri

Tes wari prijs j ewigheet
Och loff förutan enda
Fadrens stora barmhertigheet
Som oss then nådhen sende
Och niederslogh j Christi dödh
Heluetit synd och dödzens nödh
Hoo kan mich nw förderffua?

Thomissøns psalmebog

Thi ville wi prise i euighed
Oc loffue foruden all ende
Gud Faders store barmhiertighed
Som oss den naade sende
Oc nederslog i Christi död
Helffuede Synd oc dödens nöd
Ho kand oss nu fordaerffue.

Någon melodi finns inte angiven för psalmen i *Swenske songer eller wisor*, 1536. I äldre psalmböcker saknas melodihänvisningar. Båda melodierna, Luthers och den tyska folkvisan, tryckt 1533, har ungefär lika starkt stöd i handskrifterna. I Olavus Ericus koralhandskrift från Gamla Uppsala från omkring 1600 står båda melodierna.¹⁶

Versioner under 1600-talet

Missnöje med Olavus Petris fria tolkning föranledde en ny, trognare översättning av Sigfridus Aronius Forsius för *Andeliga Psalmer och wjisor*, 1614. Denna översättning ingick jämte den äldre i flera psalmböcker under 1600-talet. Forsius' version återger v. 7 hos Luther men inte v. 8. Anledningen är kanske att han har haft en förlaga, där denna vers saknats. Jakob

¹⁵ J. Lyster, »Ribe stift og hymnologien. Om far og søn, Thomas Knudsen og Hans Thomissøn, og deras salmebog.» *Hymnologi. Nordisk tidskrift*. 35 årg. nr 3 (2006) s. 124.

¹⁶ H. Göransson, *Koralpsalmboken 1697. Studier i svensk koralhistoria* (diss.) Hedemora 1992, s. 52. Olavus Ericus sångbok är utgiven i faksimil 1967 med inledning av Folke Bohlin.

Arrhenius gjorde en bearbetning av Olavus Petris text, vilken trycktes i *Psalme-Profwer* 1691, men den vann inte gehör hos Jesper Svedberg för den av honom redigerade psalmboken 1694 eller hos de redaktörer som bearbetade denna.¹⁷ Nästan oförändrad intogs i stället Olavus Petris version i 1695 års psalmbok. I koralpsalmboken 1697, som är Sveriges första tryckta koralbok, är melodin inte den nu brukade utan den tyska folkvisan, tryckt i Wittenberg 1533. I den nuvarande koralboken används denna melodi till »Din spira Jesu sträcket ut».

I 1614 års svenska mässordning är psalmen angiven som gradualpsalm för Kristi himmelfärdsdag och Midsommardagen.¹⁸ I mässordningen 1693 sammanbunden med koralpsalmboken 1697 föreslås psalmen som regel vid Johannes evangelistens dag (tredjedag jul), tredjedag påsk, andra söndagen efter påsk, Kristi himmelfärdsdag, annandag pingst, tredjedag pingst, sjätte söndagen efter trinitatis, Jungfru Marie bebådelsedag och Johannes Döparens dag, dvs. vid midsommar.

Bearbetningar för *Den svenska psalmboken* under 1800-talet

I psalmboksförslaget 1814 finns en bearbetning av Christopher Dahl av Olavus Petris tolkning av Luthers psalm. Dahls version har i psalmboksförslaget 1816 ersatts av en bearbetning av Olof Forsell. Vid 1800-talets början arbetade psalmkommittéerna utifrån en estetik bestämd av klassicismens krav på klarhet. Klagomålen på den gamla psalmboken var många: rytmen var haltande, rimmen ofta orena, språket ålderdomligt och teologin otidsenlig. Under inflytande från romantiken ökade emellertid uppskattningen av det bibliska språket in på 1810-talet, särskilt hos Wallin, och kristologin fick åter större utrymme. Forsell har inte gjort några stora ingrepp i Olavus Petris version av Lutherpsalmen. Han har framför allt korrigerat metrik och prosodi och moderniserat språket. Emellertid har han också företagit några förändringar av teologisk art. Det religiösa ordet »synd» har i några fall bytts ut mot »skuld» som tillhör den juridisk-moraliska kategorin. Det finns överlag en starkare etisk betoning i Forsells version. I v. 2 har sorgen

¹⁷ J. W. Beckman, *Den nya svenska psalmboken framställd uti försök till svensk psalmbistoria*. Stockholm (1845 – 72) omtr. 1883, s. 140.

¹⁸ E. Liedgren, *Svensk psalm och andlig visa*. Stockholm 1926, s. 240.

över synden blivit till en samvetets dom, »Mitt samvets dom orygglig blev», vilket innebär en förskjutning mot det moraliska planet. Men intentionen med omformuleringen av strofen kan i första hand ha varit att få ett smidigare språk. – I vår samtid har Luther i Sverige tyvärr blivit en symbol för det dåliga samvetet. Det kan ha sitt intresse att se att den moraliska accenten i denna psalm inte kommer från Luther.

Jungfrufödelsen nämns inte, inkarnationen uttrycks på annat sätt i v. 5: »Sin fader sonen lydig var, / Kom till mig här på jorden. / I mänsklig skepnad uppenbar, / Är han min broder vorden. / Att se hans gudoms majestät / Jag var för svag: han höljde det / Och blev i kött min like.» Här är det människans svaghet som föranleder Kristus att komma i mänskogestalt. Vi har kommit mycket långt från Luthers ord om Sonens kamp mot satan liksom från Olavus Petris ord om Sonens befrielse av människan från helvetet. Den enkla omedelbarheten i framställningen av försoningen som en fråga om liv och död, trygghet och salighet i v. 6 hos Olavus Petri, vilket innehållsligt ligger nära Luthers text, har ersatts av svagare, allmännare formuleringar. Även här har det kommit in en moralisk-juridisk aspekt; Sonens lydnad och uppfyllelse av lagen: »Med hans utgjutna, dyra blod / Blev all min skuld borttagen; / I lydnad, kärlek, tålmod, / För mig han fyllde lagen. / Han blev hos Gud min löftesman, / Uti hans död min synd försvann: / Så är jag frälsad vorden.»

Denna version av psalmen ingår i psalmboksförslaget 1816, som överarbetades av Wallin ensam. Forsells text har justerats på några punkter. Eventuellt har Wallin tagit hänsyn till ett förslag av Samuel Ödmann, när han utarbetade den slutgiltiga versionen av 1819 års psalmbok.¹⁹ Psalmen har fått en stilmässig lyftning. Till de teologiskt betydelsefulla ändringarna

¹⁹ Psalmen finns inte bland Försök till omarbetade sånger i S. Ödmanns *Försök till kyrkosånger*, 1798. Beckman nämner inget om någon medverkan av Ödmann. (Beckman, s. 140.) H. Wijkmark uppger emellertid i sin bok om Samuel Ödmann att Wallin vid sitt slutgiltiga arbete med den sanktionerade psalmboken upptog några av Ödmanns omarbetningar. (H. Wijkmark, *Samuel Ödmann*. Stockholm 1923, s. 300.) Någon verifikation av Ödmanns medverkan ger inte A. Hildebrand i sitt arbete *Svenska kyrkans psalmbokskommittéer och psalmboksförslag under 1700-talet och början af 1800-talet*. Stockholm 1884. Han berör inte den aktuella psalmen. I psalmboken från 1921 med tillägget Nya psalmer står S. Ödmann som bearbetare, likaså i 1937 års psalmbok. Jag har dock inte kunnat finna belägg för hans medverkan. – I 1986 års psalmbok anges bara de viktigaste namnen: M. Luther, O. Petri, O. Forsell.

hör att inkarnationsmotivets konkretion ytterligare har förallmänligats i v. 5. »I mänsklig skepnad uppenbar Är han min broder vorden» har blivit till »I mänskligheten uppenbar Är han min broder vorden». V. 6 har arbetats om och närmats till Olavus Petris text: »För mig sitt liv, sitt dyra blod / han ville icke spara, / att för den dom, mig förestod, / Jag måtte tryggad vara. / Han blev hos Gud min löftesman, / uti hans död min synd försvann: / Så är jag frälsad vorden.» Det etiska motivet hos Forsell är eliminerat i denna strof men det kommer in i v. 7, om än i försvagad form, genom att Forsells »salighetens stig» har blivit till »min bättringsstig».

1819

1. Var man må nu väl glädja sig;
Här är stor fröjd å färde,
Ty nu är Gud oss nådelig,
Som voro döden värde.
Han haver allom sagt det till,
Att han barmhärtig vara vill:
Vad kan vårt hopp förtränga?
2. Jag under satan fången låg
Och kunde mig ej hjälpa;
Den synd, som rädde i min håg,
I grund mig ville stjälpa.
Min synd mig till förtvivlan drev,
Mitt samvets dom orygglig blev
Och helvetet stod öppet.
3. Men Gud av sin barmhärtighet
Sin ögon till mig vände
Han såg i nåd min uselhet
Och hjälp av höjden sände.
Ändock jag var av synder full,
Var han för mig en fader huld
Och lät sig om mig vårda.
4. Till enda Sonen sade han:
»Jag måste mig förbarma.
Far ner uti det syndaland
Och lös de fångar arma
Av deras synd och stora nöd,
Fräls dem ifrån en evig död
Och lät dem med dig leva.
5. Sin fader Sonen lydig var
Kom till mig här på jorden.
I mänskligheten uppenbar,
Är han min broder vorden.
Sin kärlek ville han bete
Och frälste mig från allt det ve,
Som jag förskyllt att lida.
6. För mig sitt liv, sitt dyra blod
Han ville icke spara,
Att för den dom, mig förestod,
Jag måtte tryggad vara.
Han blev hos Gud min löftesman,
Uti hans död min synd försvann:
så är jag frälsad vorden.
7. Han upp till Fadern for igen
Från denna världs elände,
Och i mitt bröst Hugsvalaren
Den Helga Anda sände
Den i min nöd skall trösta mig
Mig stödj på min bättringsstig
Och i all sanning leda.
8. Ty vare pris i evighet
Och lov förutan ände
Guds eviga barmhärtighet,
Som oss den hjälpen sände
Och nederslog, i Christi död,
Synd, helvete och dödens nöd:
Ho kan oss nu fördärva?

Melodin är den tyska folkvisan från 1533. Först med 1921 års korallbok förenas psalmen för gott med Luthers melodi.

I 1811 års mässordning är psalmvalet inte fixerat, kanske beroende på att psalmboken inte blev färdig förrän flera år senare. I *Mässordning för Svenska kyrkan* år 1894, där psalmuppgifter återinförts men inte för varje sönd- och helgdag, föreslås psalmen »Var man må nu väl glädja sig» från och med v. 6 som ingångspsalm vid huvudgudstjänsten under passionstiden och pingsthögtiden. I evangelieboken från 1921, som innehåller psalmuppgifter som förslag för hela kyrkoåret, är psalmen endast föreslagen för första söndagen efter trettondagen (v. 4–8).

Frikyrkliga bearbetningar under 1800-talet

När frikyrkorna skaffade egna sångböcker från 1880-talet och framåt tog de med en lång rad insjungna psalmer, däribland flera Lutherpsalmer. Det är inte svårt att se en parallell mellan Luthers reformationsteologi och främst den nyevangeliska väckelsens teologi. Mest spridd av Luthers psalmer blev »Vår Gud är oss en väldig borg», därefter »Var man må nu väl glädja sig». I den senare har man företagit några textändringar. De flesta är av språklig karaktär. Ålderdomliga ordformer har moderniserats, så har t. ex. »Ho» bytts ut mot »Vem» och »allom» mot »alla». Av genderintresse är ändringen av »Var man » till »En var» eller »Envar» i Fri baptisternas *Nya Pilgrimstoner* 1891 respektive *Metodistkyrkans psalmbok* 1893.

Flera ändringar är teologiskt betingade, t.ex. utbytet av »bättringsstig» mot »törnestic» i v. 7. Att man skall göra bättring hör inte till väckelsens teologi.²⁰ »Törnestic» ingår i väckelsesångens ordförråd, synonymt med levnadsstig eller den kristnes helgelsevandring. Ordet »törnestic» blottar en negativ syn på jordelivet. I allmänhet har man gjort ett urval av verser; de vanligast förekommande är 1, 4, 5 och 8. Första versen är given, liksom avslutningsversen (8) som uttrycker tack för Faderns gärning. V. 4 och 5 handlar om Jesu ankomst till jorden och är naturligtvis också självklara. Mest anmärkningsvärt är att *Psalmisten* 1880, Svenska Baptistsamfundets

²⁰ Om väckelsens och frikyrkornas teologi se S-Å. Selander, »*Den nya sången*». *Den anglosachsiska väckelsesångens genombrott i Sverige* (diss.) Lund, 1973 och I. Selander, »*O, hur saligt att få vandra*». *Motiv och symboler i den frikyrkliga sången* (diss.) Stockholm, 1980.

sångbok, har med alla verser men omkastade: 1, 4, 5, 6, 7, 2, 3, 8. Först beskrivs sålunda Faders sändande av Sonen till jorden, sedan människans fångenskap under synden och därefter Guds frälsande barmhärtighet. Detta speglar frälsningshistorien från den enskildes nuperspektiv. *Metodistkyrkans psalmbok* 1893 har ändring av »kom till mig här på jorden» till »kom till oss» etc. och »är han min broder» till »är han vår broder». Det är anmärkningsvärt att man här går över från ett individperspektiv till ett kollektivt. Väckelserörelser brukar föredra individperspektiv. Men pluralformerna är språkligt sett bäst i denna förkortade version av psalmen. I de reviderade sångböckerna in på 1900-talet har frikyrkorna anpassat sig till Svenska kyrkans textversioner 1819 respektive 1937.

Flera olika melodier har använts till psalmen i frikyrkorna. Vanligast är den tyska vismelodin från 1533. Före 1951 har endast *Psalmisten*, 1880, Luthers egen melodi från 1523.

Tradition och förnyelse under 1900-talet

I *Den svenska psalmboken* 1937 står Forsells och Wallins version kvar oförändrad (endast utbyte av ett par ordformer: »Fadren» till »fadern» och »helga ande» till »helge ande» i v 7.) De många revisionsförslagen för den wallinska psalmboken i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet slutade med att Wallins egna psalmer liksom många av hans bearbetningar fick stå kvar oförändrade i 1937 års psalmbok. Normen för en svensk psalm hade satts av Wallin och hans psalmbok och i slutskedet av psalmboksarbetet ville man rädda det wallinska arvet.

Melodin är i 1939 års koralbok Luthers egen från 1523 men i en rytmiskt utjämnad version.

I evangelieboken från 1942 är enbart vers 7 av psalmen föreslagen som ingångspsalm för sjätte söndagen efter påsk (Exaudi) och vers 1 för reformationsdagen.

Redan i slutet av 1950-talet restes krav på nya psalmer. Språkutvecklingen hade lett till att den högstämda wallinska stilen kändes främmande, och många av de äldre psalmerna fungerade inte i samtidens gudstjänster. 1969 års psalmkommitté fick först i uppdrag att utarbeta ett förslag till psalmbokstillägg med psalmer över ämnen som saknades eller hade en inaktuell framtoning i 1937 års psalmbok såsom diakoni, evangelisation,

mission samt psalmer för ungdom.²¹ Psalmkommitténs uppdrag utvidgades år 1976 till att även gälla revision av 1937 års psalmbok och 1939 års korallbok. Wallins egna psalmer var psalmkommittén försiktig med; man uteslöt de icke använda eller företog en varsam revidering eller, i fråga om en del väl insjungna psalmer, lämnade dem obearbetade. De psalmer däremot som Wallin eller någon annan bearbetat ville man återföra till en mer ursprunglig form. Det gällde särskilt reformationstidens och 1600-talets psalmer. »Dessa psalmer uppfattas i förhållande till 1800-talets bearbetningar ha mer av biblisk realism, mer konkretion, mer livfull berättelsekaraktär. Framför allt uppfattas evangeliet där mer radikalt framställt, utan förbehåll. Rättfärdiggörelsen genom tron framhävs; det klassiskt-dramatiska försoningsmotivet kommer bättre till sin rätt.»²² Vad här sägs om 1800-talets bearbetningar kom också att gälla äldre, fria översättningar.

Till de psalmer som sålunda nyöversattes hör »Nun freut euch lieben christen gmein», vilken Anders Frostenson åtog sig. Han var väl skickad för värvet, eftersom han tidigare studerat de äldre psalmerna i en licentiatavhandling och han var särskilt intresserad av läropsalmerna.²³ Att han var påverkad av Luthers teologi i lundensisk tappning har Alva Ekström visat i sin avhandling.²⁴ En första version av översättningen publicerades i psalmkommitténs häfte med lägesbeskrivning 1977.²⁵ En språkligt förbättrad version ingår i psalmkommitténs betänkande 1981.²⁶ I kyrkomötet 1982 anmärktes att översättningen var alltför ordrik.²⁷ Med några lättare änd-

21 P.O. Nisser, *Ett samband att beakta – psalm, psalmbok, samhälle*. (diss.) Bibliotheca Theologiae Practicae 75, Skellefteå 2005, kap. 2.

22 *Den svenska psalmboken. Betänkande av 1969 års psalmkommitté*. Band 1. *Psalmboksrevisionen*. Statens offentliga utredningar 1981:49, s. 37.

23 Avhandlingens titel var »Kristusbilden i psalmerna». R. P. Olofsson, »...och ett oändligt hem». *Om Anders Frostenson och hans väg till den nya psalmen*. Stockholm 1981, s. 94.

24 A. Ekström, *Inget är skapat utanför. Teologi och kontext i Anders Frostensons författarskap* (diss.) Karlstad 2006, passim. Ekström nämner i korthet bearbetningen av psalmen på s. 147 f.

25 *1969 års psalmkommitté, Revision av 1937 års psalmbok*, 1977, s. 9 f.

26 *Den svenska psalmboken. Betänkande av 1969 års psalmkommitté*. Band 2. *Förslag angående bearbetning m.m. av psalmerna i 1937 års psalmbok/1939 års korallbok*. Statens offentliga utredningar 1981:50, s. 53.

27 P.O. Nisser, »Ett psalmboksförslag växer fram.» *Vår nya psalmbok*. Red. P. O. Nisser. Stockholm 1987, s. 31.

ringar intogs psalmen i psalmkommitténs betänkande 1985. Denna version utsattes emellertid för kritik av Teologiska fakultetsstyrelsen i Uppsala, som var en av remissinstanserna. Man påtalade att motsättningen mellan Gud och den onda makten hade tonats ner. Frostenson ändrade då slutraderna i v. 5 från »Han blev en människa som jag, / och han är med mig varje dag, / mig för allt ont bevarar» till den ordalydelse som finns i nuvarande psalmbok: »När i sin hand mitt liv han tar / har satan ingen makt mer kvar, / kan mig ej längre skada.»²⁸ Även språkligt är detta en vinst, eftersom v. 8:3 innehåller en liknande rad som den tidigare avfattningen av näst sista raden av v. 5: »är med dig alla dar ändå.» Frostensons slutversion av psalmen i 1986 års psalmbok följer nedan:

<p>1. O gläd dig Guds församling nu,
kom, låt oss med varandra
av allt vårt hjärta tacka Gud
och sjunga allesamman
om kärleken som han oss gav,
om frälsning, ljuvlig, underbar,
som kostat Gud så mycket.</p>	<p>5. Guds son var lydig mot sin Far,
kom till mig här på jorden.
En jungfrus sköte honom bar
och han blev här min broder.
När i sin hand mitt liv han tar
har Satan ingen makt mer kvar,
kan mig ej längre skada.</p>
<p>2. I onskans makt jag fången var
och låg vid dödens portar.
Min synd mig tyngde natt och dag.
Jag såg: jag var förlorad.
Jag ville ej det goda mer.
Förlamad, maktlös drogs jag ner
i ångest och förtvivlan.</p>	<p>6. Han sade: Håll dig nu till mig,
stå tätt intill min sida,
mitt liv och allt jag ger för dig,
jag själv vill för dig strida.
Ty jag är din och du är min.
Jag är hos dig, och ingenting
oss från varann kan skilja.</p>
<p>3. Men Gud i sin barmhärtighet
mig såg i mitt elände.
Min plåga till hans plåga blev,
min nöd som sin han kände.
Han tänkte: Den jag älskar mest
och den som du behöver bäst
vill jag åt dig nu giva.</p>	<p>7. För din skull jag på korset dog.
Av fienden jag fälldes.
För din skull utgöts där mitt blod,
så tro att dig det gällde.
Jag skuldlös dina synder bar
och i min död du livet har.
Så har du salig blivit.</p>
<p>4. Han sade till sin ende son:
Nu vill jag mig förbarma.
Så skynda dit, min käre son,
med räddning åt den arme</p>	<p>8. Jag till min Far i himlen går
och lämnar detta livet,
är med dig alla dar ändå.
Min Ande jag dig giver,</p>

²⁸ P.O. Nisser, »Från betänkande till psalmbok.» *Vår nya psalmbok*, s. 45.

och honom fräls ur synd och nöd
och plåna ut den bittra död,
låt honom med dig leva.

som tröstar dig och låter dig
allt bättre lära känna mig,
och i all sanning leder.

9. Vad jag bland er har lärt och gjort
det skall du också lära,
så växer sig Guds rike stort,
det älskat blir och ärat.
Låt mänskobud ej skymma bort
det evangelium du fått,
den största skatt du äger.

Den folkliga balladformen med ett berättande jag och med inskott av repliker av Gud Fader och slutligen av Sonen har behållits av Frostenson, som återger nio av Luthers tio strofer. I inledningen riktar sig Frostenson liksom Luther till församlingen, ett kristet kollektiv, med sin uppmaning att glädjas: »O, gläd dig Guds församling nu». Uttrycket blir samtidigt genuskorrekt i stället för tilltalet »Var man» som kan sticka i ögonen på radikala feminister. Den tredje Lutherstrofen om de goda gärningarnas misslyckade frälsningsväg och den fria viljans förvändhet har Frostenson inte helt avstått från, vilket Olavus Petri och Forsell gjort. Tanken om den förvända viljan finns i v. 2: 5: »Jag ville ej det goda mer.» Uttrycken för förtvivlan och maktlöshet över detta läge (Luthers v. 3:5–7) avslutar Frostensons v. 2: »Förlamad, maktlös drogs jag ner / i ångest och förtvivlan.» I stroferna 3 och 4 har Frostenson lagt sig nära Luthers v. 4 och 5, men den om medeltida mystik erinrande benämningen på Sonen, »mein hertzens werde kron» har blivit till det modestare och samtidsanpassade »min käre son». Jungfrufödelsen nämns liksom hos Olavus Petri. I Frostensons slutversion av v. 5 har som visats ovan Kristi seger över den onda makten gestaltats liksom i Luthers förlaga. Generellt sett är dock den drastiskt utformade kampen mellan Gud och det onda hos Luther nertonad hos Frostenson, vilket är en form av anpassning till samtidens teologi.

Luthers v. 7 med allusion på Höga Visan, som tidigare svenska översättare utelämnat, har återgivits i trohet mot originalet: »Ty jag är din och du är min.» Vid översättningen av Luthers v. 8 om Kristi försoningsdöd har Frostenson undvikit den drastiska, bibelanknutna bilden av döden som uppslukar Kristus liv, vilket man kan förstå. Bilden finns inte heller hos

Olavus Petri eller Olof Forsell (v. 6). Frostenson har däremot utökat sin version med en trogen översättning av Luthers avslutningsstrof. Så slutar psalmen med en uppmaning att breda ut Guds rike. De sista orden är en varning för att låta mänskobud skymma bort evangeliet, vilket är en klar reformatorisk förkunnelse. Som helhet ger Frostensons översättning god rättvisa åt originalet, tar fram dess omedelbarhet och konkretion i motsats till Olavus Petris och Olof Forsells.

Frostensons målsättning var att närma sig talspråket i sina psalmer. Hos Luther finner man, menade Frostenson, en blandning av talspråk och det nyöversatta bibelordet. Ofta använder Frostenson liksom i denna psalm assonanans i stället för helrim. Han poängterade att man därigenom dels kan komma närmare originalet vid översättning, dels inte förfaller till att använda traditionella psalmfraser, vilka ofta följer med rimmen.²⁹ Inte sällan låter han en fras fortsätta in på nästa rad (överklivning) i stället för att låta varje rad utgöra en fras. Detta blir också ett närmande till talspråket, men vid sång är det inte entydigt fördelaktigt, då man lätt tappar sammanhanget på grund av att musiken har ett markerat radslut. I denna psalm får man i de flesta fall en naturlig eller åtminstone möjlig andningspaus vid radslut.

Melodin är liksom i 1939 års koralbok Luthers äldsta men nu med den livliga originalrytmen som understryker textens dramatik. Däremot är melodilinjens lätt förändrad i sista frasen.

Frostensons version av Lutherpsalmen ingår i den ekumeniska delen av psalmboken (nr 1–325) och finns sålunda med även i den för en rad frikyrkor gemensamma *Psalmer och sånger*³⁰, *Frälsningsarméns sångbok*, Pingströrelsens *Segertoner* och det svenska romersk-katolska stiftets *Cecilia*. Psalmerna är avsedda att införlivas med den reviderade *Cecilia* som utkommer så snart den vunnit stadfästelse. I *Psalmsvalslista* för *Psalmer och sånger* är »O gläd dig, Guds församling, nu» ett av tre alternativ för ingångspsalm

29 A. Frostenson, »Dogmat och dikten – om psalmskrivandets grunder», i A. Frostenson & E. Routley, *Dogmat och dikten – om psalmskrivandets grunder*. AF-stiftelsens skriftserie nr 5. Stockholm 2003, s. 19 ff.

30 Gemensam för ursprungligen nio samfund (Adventistsamfundet, Fribaptistsamfundet, Helgelseförbundet, Metodistkyrkan, Svenska Alliansmissionen, Svenska Baptistsamfundet, Svenska Frälsningsarmén, Svenska Missionsförbundet och Örebromissionen) nu sju. Fribaptistsamfundet, Helgelseförbundet och Örebromissionen har gått samman och bildat Evangeliska Frikyrkan.

för Första söndagen efter trettondagen med rubriken Jesu dop liksom för Reformationsdagen och Jungfru Marie bebådelsedag. För den sistnämnda dagen bara v. 1, 4 och 5. Psalmen sjungs emellertid sällan. Enligt en frekvensundersökning som företogs 1992–94 i ett urval församlingar inom de samfund som använder *Psalmer och sånger* hör psalmen till de minst brukade. Under den registrerade treårsperioden har den utnyttjats fem gånger i Svenska Missionskyrkan, tre gånger i Svenska Baptistsamfundet, en gång i vardera Fribaptistsamfundet och Adventistsamfundet.³¹

Kyrkomötet år 1985 som hade att ta ställning till psalmkommitténs av Centralstyrelsen bearbetade psalmboksförslag företog en rad ändringar. Några psalmer som tagits bort ur 1937 års psalmbok lyftes in igen, däribland »Var man må nu väl glädja sig», med motiveringen att denna version av den lutherska kärnpsalmen är insjungen sedan århundraden och blott obetydligt förändrad sedan reformationen. Man ville alltså behålla den välbekanta psalmen.

I kyrkohandboken 1986 finns för huvudgudstjänsten endast några psalm-anvisningar för Credo-psalm. Båda versionerna av psalmen finns med bland de tre alternativen till gradualpsalm för Reformationsdagen i H. Göransson & O. Nivenius psalmvalslista, men ingen av dem tas upp i P. O. Nissers & K. Bengtssons psalmvalslista.³²

31 Enkäten sändes ut till 100 församlingar valda i proportion till respektive samfunds storlek. Såväl små som stora församlingar finns representerade liksom storstad och landsbygd. Under 1992 deltog totalt 78 församlingar, från Svenska Missionsförbundet 23 församlingar, från Örebromissionen 12, från Svenska Baptistsamfundet 11, från Svenska Alliansmissionen 11, från Helgelseförbundet 5, från Svenska Adventistsamfundet 5, Metodistkyrkan 4, Fribaptistsamfundet 4 och Svenska Frälsningsarmén 3. Under alla tre åren deltog totalt 69 församlingar. G. Melkstam, »Psalmundersökning pågår», *Mixturen*, 1994 nr 2 jämte Melkstams frekvenslistor i min ägo.

32 H. Göransson & O. Nivenius, *Kyrkoårets psalmer. Psalmvalslista för huvudgudstjänsten i Svenska kyrkan i anslutning till 1983 års evangeliebok, 1986 års kyrkohandbok, 1986 års psalmbok*. Stockholm 1987 och P. O. Nisser & K. Bengtsson, *Psallite Deo*. Psalmvalslista med kyrkoårets texter i sammanfattning. Stockholm 1995.

Slutord

»Nun freut euch» hör till vårt reformatoriska lutherska arv och är en av de första psalmer som översattes av Olavus Petri. Huruvida den tillagda slutversen i Olavus Petris tolkning av psalmen beror på en förbindelse mellan svenska och danska reformatorer eller ömsesidigt beroende av en okänd tysk förlaga återstår att utforska. Att psalmen finns med i obetydligt förändrad gestalt i svenska psalmböcker från 1536 till i dag vittnar om dess starka symboliska ställning. Under arbetet med revisionen av 1937 års psalmbok ville man rädda det reformatoriska arvet genom att ge de viktigaste psalmerna en mer tidsanpassad språkdräkt. Har man lyckats? I varje fall är psalmen i sin nya tolkning av Anders Frostenson upptagen i ett stort antal samfunds psalmböcker, även den katolska kyrkans. Men i motsats till förhållandena under 1600-talet, då psalmen anvisades för många olika söndagar, har den ingen stark ställning i dag eller är självklar för någon viss söndag. Den version som används är emellertid, så långt jag kan bedöma, Frostensons Luthertrogna och språkligt lättillgängligare version, »O gläd dig, Guds församling, nu.»

Summary

Luther's hymn »Nun freut euch» (Var man må nu väl glädja sig) is included in the first preserved Swedish hymnal, *Swenske songer eller wisor*, 1536. The translation, which was probably made by the reformer Olavus Petri, is very free and less dramatic and concrete than the original. The hymnbook has no music and in the hand-written chorale books from the 17th century the two tunes, which Luther had attached to the hymntext, were used to the same extent, Luther's own tune from 1523 and a tune from Wittenberg printed 1533. Not until in 1697 a Swedish chorale book was printed and here the hymn is connected with the tune from Wittenberg 1533.

S. A. Forsius made a new, more literal translation for *Andeliga Psalmer och wijsor*, in 1614, and this was incorporated in many hymnbooks, in addition to the old translation, during the 17th century. Later on, J. Arrhenius revised Olavus Petri's translation. However, the old text was included, nearly unchanged, in the first official Swedish hymnal common to the whole country, *Den svenska psalmboken*, 1695.

The hymnal proposal in 1816 holds a revision by Olof Forsell. He has corrected the prosody and modernised the language. The ethical accent is more stressed. J. O. Wallin improved his text concerning style, before including it in *Den svenska psalmboken* 1819.

When, in the late 19th century, the Free Churches were established, very soon they published hymnals in which they even included traditional old hymns as »Var man må nu väl glädja sig.» Mostly this hymn is cut down to v. 1, 4, 5, and 8. The tune Wittenberg 1533 is mostly used.

In *Den svenska psalmboken* 1937, the hymn text from the hymnal 1819 was preserved. Since the chorale book from 1921 Luther's own tune is attached to the hymn.

The purpose of the revision of *Den svenska psalmboken* in the 1970s and 1980s was to rescue the heritage of the Reformation by adapting the language of the old hymns to that of contemporary time. For that reason Anders Frostenson made a quite new translation of »Nun freut uns». Using nine of Luther's ten verses, he has kept the popular ballad form with a relating »I» and insertion of lines by God the Father and the Son. Generally speaking, the drastic struggle between God and the evil is played down in Frostenson's translation, an adaptation to contemporary theology.

Frostenson's hymn text, »O gläd dig, Guds församling, nu» is incorporated in the ecumenical part of *Den svenska psalmboken*, 1986 (n:o 1-325), and therefore we find it also in the hymnal *Psalmer och sånger*, 1987, common to several Free Churches, and in the hymnal for the Pentecostal Movement, *Segertoner*, 1988, in *Frälsningsarméns sångbok*, 1989, as well in the hymnal for the Roman-Catholic episcopate in Sweden, *Cecilia*, 1987. In addition, the old, traditional Swedish version of the hymn, with roots in the 16th century, is preserved in the last part of *Den svenska psalmboken*, 1986.